

BERGSLUFT

Medlemsblad för Elin Wägner-sällskapet nr 17

November 1995

ISSN 1103-4156

Årets höstseminarium

på St. Sigfrids folkhögskola den 23-24 sep. hade som tema *Elin Wägner och politiken*. Ett 50-tal personer fick lyssna på intressanta föreläsningar där temat vinklades på olika sätt, från romanerna till Elin Wägners egen politiska insats, från sekelskiftets rösträttskamp till dagens kvoteringsdiskussion. En rapport med referat från föredragen skickas mot 20 kr insatta på pg 22 21 27-3.

Eva-Karin Josefsson lyfte fram den tidiga rösträttsdiskussionen med utgångspunkt från Elins första böcker. I sin undervisning om jämställdhetsfrågor hade hon upptäckt att *Pennskaftet* och *Norr tullsligan* fortfarande kunde engagera gymnasister. De ger, ansåg hon, relevanta skildringar av unga kvinnors uppvaknande till en mer realistisk världsuppfattning. Och de gör det med en humor som går hem, samma humor som vid seklets början gjorde starkt intryck på Elin Wägners manliga läsare. Många av rösträttskvinnorna tyckte däremot inte att hon tog kampen på tillräckligt allvar.

I Elins senare romaner, t.ex. *Dialogen fortsätter*, hade Bibi Jonsson sökt efter svar på frågan varför det är så svårt för kvinnor att få utveckla sin egen identitet i männens samhälle. Ett intressant svar fann hon genom att använda sig av moderna socialantropologiska teorier om de olika strategier för män och kvinnor som omedvetet överförs från en generation till nästa. För kvinnors del är strategierna särskilt osynliga, ja en del föredrar att kalla dem mystiska, och därför svåra att kritisera. I *Dialogen fortsätter* synliggör Elin Wägner dem genom att låta kvinnor uppträda i olika manliga sammanhang. Enligt Bibi Jonsson, som arbetar på en avhandling om Elins trettioårsromaner, arbetar Elin Wägner under denna tid konsekvent på sin stora utopi: ett samhälle utan olika strategier för kvinnor och män.

En intressant parallell

mellan Elin Wägner och en samtida brittisk författare drog Sarah Death, som presenterade Vera Brittain, fredsivrande skribent och föredragshållare. Båda brann för sin sak och båda använde sig av både fiktion och sakprosa för att få ut sitt budskap. Tyvärr lärde de känna varann alltför sent och hann bara träffas en gång vid Vera Brittains Sverigebesök 1945. Då höll hon bl.a. föredrag i Växjö och Sarah hade letat fram annons och artikel ur Smålandsposten och intervjuat Flory Gate om hennes minnen från besöket. Hon kunde också presentera en alldeles nyutkommen biografi över Vera Brittain, som var aktiv fram till sin död på 60-talet.

Om Elins egen kommunalpolitiska gärning talade Solveig Hammarbäck. Av protokollen från tiden i Bergs kommunalfullmäktige 1939-43 framgår att hennes största insatser nog bestod i att hon såg till att kvinnorna i Berg kom med i styrelser och nämnder, inte minst sådana som tillskapades på grund av krigshot och ransoneringar.

Årets väckarklocka

delades ut till Christina Doctare "för att hon öppnat våra ögon för hur kvinnor genom tiderna utnyttjats i krig och för att hon förmått väcka dagens män så att de nu erkänner att våldtäkt är en krigsförbrytelse". Christina Doctare kom flygande från Haag, där hon nu arbetar för Internationella Domstolen. Hennes föredrag om männens krig och kvinnornas vanmakt gav mängder med exempel på de nya "kvinnliga" strategier som måste till för att vi ska ha en chans att förverkliga Elins utopi om mäns och kvinnors samarbete i en fredlig värld. Om problemen med att vara kvinna i dagens inrikespolitiska system vittnade sedan riksdagskvinnan Charlotte Branting och den unga kommunalpolitikern Maria Axelsson Piiaca.

Elin Wägner- sällskapet, Skir, Svanaholm, 355 91 VÄXJÖ
Postgiro 22 21 27-3

Bergsluft Redaktion: Marianne Enge Swartz och Solveig Hammarbäck Telefon 0470-775557, 775515

DELS:s höstmöte

Det var fullsatt runt bordet när De Litterära Sällskapen samlades för sitt höstmöte på Lilla Hornsberg den 14 oktober. Mats Dahlberg, prästen från Gärdslösa på Öland som startade Stagnelius-sällskapet 1987, bidrog med Songes av Almqvist på flöjt till sin inspirerade och inspirerande presentation av Erik Johan. Han var född samma år som Carl Jonas Love och 1815 blev de arbetskamrater på ecklesiastikexpeditionen i Stockholm.

Efter lunch med mycket litterärt samspråk fick deltagarna den glada nyheten att Dels kan behålla Lilla Hornsberg, det vackra 1700-talshuset vid Karlbergskanalen, som tidigare varit hemvist för författarförbundet. Efter hårda förhandlingar har Stockholms stad, som är hyresvärd, gått med på att sänka hyran betydligt. Dessutom har Sällskapet fått en hyresgäst, en konstnär med familj som ska fungera som värd på Lilla Hornsberg och eventuellt ordna utställningar.

Detta innebär att också Elin Wägner-sällskapet får en naturlig hemvist för sina Stockholmsarrangemang. Det första blir den 2 december då Ulla Wickman föreläser om symboler i konsten för deltagarna i Kreta-resan och andra intresserade.

/Marianne Enge Swartz

En resa till Kreta - i Elin Wagners fotspår

Vi var 14 personer från Elin Wägner-sällskapet som bildade en liten grupp i gruppen på Vingressors tur till Kreta i oktober. Vår guide var den legendariske Kreta-kännaren Finn Ståhl, svensk konsul, som själv bott på ön i 30 år. Vi gladdes åt att han förberett sig särskilt just för vår lilla grupp; han hade *Väckarklocka* i färskt minne och Elins, Bachofens och Briffaults teorier om modergudinnor och tiden före patriarkatet debatterades friskt.

Under 8 dagar upptäckte vi det "okända Kreta" - kultur, natur, religion, mat - men vi hann också med motionssimmande i kylslagna pooler och ett par havsbad i väldiga vågor där sanden trängde in i hår och baddräkt och lämnade synbara spår på golvet i duschen. Samvaron var livlig och en kväll bjöds resans övriga deltagare på en presentation av Elin Wägner - många hade undrat över vårt specialintresse och ville gärna veta mera - och en uppläsning av det collage av Elins texter och fria fantasier som jag förberedde inför Skansen-matinén helgen efter det att vi kom hem.

Jag föreställde mig att det var på Kreta som Elin Wägner band ihop de olika trådarna som formade hennes livs väv. Hon gjorde en resa till Grekland på hösten 1937 i sällskap med sin syster Ester Paulsson och hennes man, konstprofessor Gregor Paulsson samt arkeologiprofessorn Axel W Persson. I *Väckarklocka* gör hon några beska kommentarer om hur de bildade herrarna diskuterade filosofi och demokrati utan att någon gång reflektera över kvinnornas situation i det som vi nu kallar vår civilisations vagga.

Men hon säger också att "mycket otur annars i livet uppvägdes" av att hon på denna resa också fick komma till Kreta där hon ville utforska det förhistoriska patriarkatet. Hon besökte museet i Herakleion, besåg venetianska bastioner och bysantinska mosaiker på sin färd till Knossos och kung Minos' palats. Hon fortsatte till Festos på Kretas sydkust där den brittiske arkeologen Arthur Evans, berömd för sina utgrävningar av Knossos-palatset, funnit en förfinad bronsålderskultur och bl.a. restaurerat freskerna. Elin beskriver i *Väckarklocka* hur hon hänfördes av bilderna där unga kvinnor deltog i farliga lekar med tjuren på samma villkor som unga män. Hon jämför grekernas mulliga Venus från Milo med de vint-hundssmala kretensiskorna och menar att Venus har anpassat sig till ett patriarkalt skönhetsideal. Hon skärskådar myterna och ifrågasätter Theseus' behandling av Ariadne, som räddat hans liv, och hans "glömska" vid hemkomsten: han seglade med svarta segel, vilket fick hans far att av sorg kasta sig i det hav, som efter honom kallas det Egeiska.

Elin och *Väckarklocka* är spännande reskamrater på Kreta antingen man reser på egen hand eller i grupp, men med Finn Ståhl som guide fick resan en extra dimension. Lång och stor och med det vita håret på ända stegade han före oss på vår vandring genom Therissosravinen. Oförglömlig var stunden när han på Odeon, den antika teateranläggningen i Gortys, deklamerade ur Euripides' *Medea*, iförd en skjorta där tecknen på stentavlorna i bakgrunden bildade mönstret. Vi är glada att vi tog chansen att resa i Elins fotspår till Kreta och med Finn Ståhl som guide!

Ingrid Claréus ordnade resan, Lotta Frost Berggren tecknade och Marianne Enge Swartz skrev.

Så minns jag Elin Wägner

Jag har mycket att tacka Elin Wägner för fast jag träffade henne bara en gång. Det var nästan 50 år sedan men jag minns det så väl.

Jag kom till Sverige tack vare Folke Bernadottes och Röda Korsets räddningsaktion. Jag räddades från det tyska koncentrationslägret Ravensbrück i april 1945. Vi var många polskor som räddades då och utan svenskarnas hjälp skulle många av oss ha dött. Några månader fick jag ligga på ett sjukhus i Landskrona. Senare blev jag bjuden till IM:s Vrigstadhemmet. Där hittade jag mitt första riktiga hem efter kriget.

Det var Britta Holmström som 1938 grundat IM och hon tänkte inte bara på våra lekamliga behov utan ville också att vi skulle få andlig och intellektuell stimulans. Vi skulle lära känna Sverige, dess kultur, litteratur och demokratiska styrelse-skick. Hon bjöd in många intressanta människor som höll föreläsningar för oss.

En gång var det Elin Wägner som kom på besök för att berätta för oss om Selma Lagerlöf. Tolken som skulle översätta föredraget var upptagen på annat håll. Vår föreståndarinna, fil.mag. Margit Fröman, föreslog att jag skulle tolka i stället. Elin tackade först nej för hon ansåg att jag var för ung och hade varit för kort tid i Sverige för att klara av det. Jag trodde också att det skulle vara för svårt för mig, men Margit tänkte annorlunda och ordnade det så att vi, Elin och jag, fick prata med varandra en längre stund. Selma Lagerlöf var känd i Polen. Jag hade läst många av hennes böcker och var förtjust i dem. Om Elin visste jag då nästan ingenting. Margit sa bara att hon var en känd författarinna från Småland som kände Selma väl.

Medan vi pratade med varandra förstod jag att Elin var en god, hjälpsam, klok och varm människa. Hon var mycket vänlig och rar och till slut bad hon mig att tolka hennes föredrag om Selma. Jag ville gärna försöka och bad henne bara att tala långsamt och använda enkla ord. Så blev det. Och det gick bra. Alla vi som lyssnade blev starkt berörda för föredraget var inte bara intressant utan också gripande.

Elin lade stor vikt vid åhörarnas reaktioner. Alla var ledsna när hon berättade om något tragiskt och alla skrattade när hon talade om något roligt.

Elin berättade mycket engagerat. Hon sa att Selma inte var en så rik och lycklig människa som man trodde. Man kunde säga att hon var en flykting i världen såsom den nu var. Det sa Elin för första gången till oss som var flyktingar.

Selma gjorde allt för att hjälpa alla de människor som behövde hjälpas, men hon kunde ändå inte åstadkomma tillräckligt. Hon levde i två skilda världar, den verkliga och den poetiska, fantasi-världen. Föreläsningen var en stor upplevelse för oss alla. Jag tror att vi alla kände att vi trots våra skilda upplevelser förstod varandra.

Efteråt frågade Elin mig om jag ville läsa på en folkhögskola här i Sverige. Jag blev mycket glad och tackade ja. Hon trodde att jag skulle trivas på St. Sigfrids folkhögskola och skaffade mig ett stipendium där.

Det var underbart att få läsa och bo tillsammans med svenska kamrater. Jag stortrivdes där och beslutade mig för att bli en riktig kronobergare. Vi fick inte bara läsa där utan vi fick också diskutera oss fram till en riktig världsåskådning. Tiden på folkhögskolan betydde mycket för mig. Alla mina kamrater var så vänliga och rara. Jag glömmer dem aldrig, inte heller lärarna som Sven Hultman och andra.

Tack vare Elin Wägner fick jag alltså en trevlig och betydelsefull tid i Sverige. Dessutom fick jag kunskaper om Sverige och många, många vänner. Med vänliga hälsningar till alla i Elin Wägner-sällskapet

/Wanda Styrzula, f.d. Tumidajska
barnläkare i Warszawa

Kålsoppa på Lilla Björka

På Elin Wagners tid serverade man kålsoppa till trädgårdsarbetarna som städslats för höstarbetet och till hemhjälpen som skulle sätta in innanfönstren. Det kan man läsa i ett kåseri i tidningen Idun 1937. Kålsoppa och uppläsning av kåseriet serverades också till det 30-tal personer som söndagen den 15 okt. hörsammat en inbjudan från stiftelsen Elin Wagners Lilla Björka. Dessutom bjöds på sång till gitarr av Karin Kongstad, Lädja.

Och medan skymningen föll genom Lilla Björkas spröjsade fönsterrutor kände alla som var där att det kan vara lika viktigt med ritualer inför hösten som det är med firandet av vårens ankomst. Precis som Elin Wägner ville vi "göra oss redo att genomleva det mörka halvåret, som är mycket mörkt i en liten by".

Elin Wägner-dagen 1996

kommer att firas i Bergs bygdegård den 16 maj - Elin's födelsedag, som dessutom är Kristi Himmelfärdsdag. Programmet är ännu inte bestämt men vi hoppas att det som vanligt ska bli ett intressant framträdande och tillfälle till samvaro med många Elin Wägner-vänner.

Ett grupparbete om Elin Wägner

Under kursen svensk 1900-talslitteratur på Komvux i Göteborg bestämde sig vår klass för att vi skulle redovisa kursen genom att förbereda kortfattade författarporträtt. Vi två bestämde oss för Elin Wägner, trots att hon inte fanns med på lära-rens lista. Ett pinsamt misstag, erkände han senare. Själva hade vi bara läst Pennskaftet men den hade gjort oss oerhört nyfikna på Elin.

Sagt och gjort. Vi letade material var och en på sitt håll. Problem uppstod genast. Vissa böcker fanns endast som talböcker för synskadade, andra bara på UB och fick ej hemlånas, andra åter var utlånade. Tack och lov fanns Ulla Isakssons och Erik Hjalmar Linders biografi och vi tog var sin del. Ja, vi var tvungna att dela upp arbetet rent kronologiskt eftersom vi på grund av utlandsresor hade en mycket begränsad tid för samarbete.

Genom en bibliotekarie fick vi tips om Elin Wägner-sällskapet, vars sekreterare gav oss mycket bra material som gav oss en bättre bild av Elins författarskap.

Nåväl, att sammanställa Elins liv och verk till en 10-minuters redovisning visade sig vara svårt. Vad skulle vi utesluta? Allt var ju lika viktigt. Vi misslyckades. Både rapport och redovisning blev för långa. Men vi kanske lyckades att göra klasskamraterna nyfikna och intresserade av Elin Wägner. Vi hoppas det. Att vi visade vår svensk-lärare att Elin inte får glömmas bort vet vi med säkerhet. Och därmed har vi ju uppnått ett mål så gott som något.

Själva har vi inte avslutat Elin även om redovisningen är avklarad. Vi har bestämt oss för att samla ihop Elins böcker och läsa dem i lugn och ro så fort kursen är avslutad och det finns tid över för privat läsning. Tack och lov finns det många antikvariat här i Göteborg, men tid lär det ta i alla fall att hitta alla böcker. "Herregud, man var väl inte mer än människa och knappt det" (Pennskaftet).

/Maria Jourdanis och Birgitta Dackenius

Sista ordet

Elin fick vara med igen på De Litterära Sällskapens matiné på Skansen den 15 oktober. Första gången var i augusti 1993 alldeles i början av serien. Denna gång var temat *Kvinnans röst*. Emilie Flygare-Carlén-sällskapet representerades av ordföranden Titti Hasselroth iförd Tant Gröns klänning från Borås stadsteater. Hennes föredrag hette "Att beständigt lita till sin förmåga", vilket Emilie sannerligen fick göra genom att hon försörjde sin familj genom sitt författarskap.

Ami Lönnroth drog en linje i kvinnors journalistik "Från Wendela Hebbe till Marianne Fredriksson" där också Elin Wägner nämndes. Birgitta Holm berättade så livfullt om Fredrika Bremer i sitt föredrag "Hertha tar till orda i Kungsköping" att man fick lust att genast läsa boken. Birgitta Ney berättade om hur Selma Lagerlöf hänförde publiken med sitt tal för kvinnornas rösträtt och vi fick också höra hennes röst på band.

"Sista ordet" fick sen Elin Wägner, framfört av "henne själv" iförd resdräkt och mjuk filthatt, just hemkommen från resan till Kreta där hon befästs i sin övertygelse att det funnits en tid före patriarkatet. Jag hade gjort ett collage av Elin Wägners texter och fria fantasier och hade sökt mig tillbaka till barndomen och ungdomsåren för att förstå hennes engagemang för "kvinnosaken" och rösträtten.

Det blev en trevlig eftermiddag och en puff för höstens litterära satsning på Skansen där författare möts kring olika teman. Programmen för Skansens litterära matinéer annonseras alltid i dagspressen.

/Marianne Enge Swartz

Småskrift nr 6

Med detta utskick följer vår senaste småskrift, ett nytryck av Ann Margret Dahlqvist-Ljungbergs essä *Till väckarklocka*. Vi är glada över att kunna presentera denna svåråtkomliga text där författaren visar att hon var en av de allra första som till fullo förstod *Väckarklockas* betydelse.

Köp gärna flera ex av småskriften och ge bort i julklapp. Priset är 40 kr plus porto 7,40 kr som enklast sätts in på pg 22 21 27-3.

En månkalender

som Flory Gate arbetat fram och försett med förklarande text medföljer som en extra gåva. Gott nytt mån-år 1996 önskar Flory och alla vi andra i Elin Wägner-sällskapets styrelse.

Nästa nummer av Bergsluft

kommer ut i slutet av april tillsammans med handlingar till årsmötet den 16 maj.

Redaktionen tar tacksamt emot artiklar och notiser.

Manusstopp: 15 april